

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет залізничного транспорту

ПРОБЛЕМИ НАДІЙНОСТІ ТА ДОВГОВІЧНОСТІ ІНЖЕНЕРНИХ СПОРУД ТА БУДІВЕЛЬ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

9-ї МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Тези доповідей

17–19 листопада 2021 р., м. Харків, Україна

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ

**Тези доповідей 9-ої міжнародної
науково-технічної конференції**

**«ПРОБЛЕМИ НАДІЙНОСТІ ТА ДОВГОВІЧНОСТІ
ІНЖЕНЕРНИХ СПОРУД І БУДІВЕЛЬ
НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ»**

Харків 2021

9-а Міжнародна науково-технічна конференція «Проблеми надійності та довговічності інженерних споруд і будівель на залізничному транспорті», Харків, 17-19 листопада 2021 р.: Тези доповідей. - Харків: УкрДУЗТ, 2021. - 281 с.

Збірник містить тези доповідей науковців вищих навчальних закладів України та інших країн, підприємств транспортної та будівельної галузі за трьома напрямками: залізниця, автомобільні дороги, промисловий транспорт і геодезичне забезпечення; будівельні конструкції, будівлі та споруди; будівельні матеріали, захист і ремонт конструкцій та споруд.

© Український державний університет
залізничного транспорту, 2021

**ОСОБЛИВОСТІ ФАЗОУТВОРЕННЯ ШПІНЕЛЬНИХ СПОЛУК У
СИСТЕМІ $MgO - Al_2O_3 - TiO_2 - FeO$**

**SPECIFICATIONS OF PHASE-SIZING SPINELS IN THE SYSTEM
 $MgO - Al_2O_3 - TiO_2 - FeO$**

*канд. техн. наук О.М. Борисенко¹, докт. техн. наук С.М. Логвінков²,
канд. техн. наук І.А. Остапенко³, докт. техн. наук Г.М. Шабанова¹,
канд. сільськогосп. наук А.А. Івашура²*

¹ НТУ «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків)

² ХНЕУ ім. С. Кузнеця (м. Харків)

³ ТОВ «Дружківський вогнетривкий завод» (м. Дружківка)

***O.M. Borysenko¹, PhD (Tech.), S.M. Logvinkov², D.Sc. (Tech.),
I.A. Ostapenko³, PhD (Tech.), G.M. Shabanova¹, D.Sc. (Tech.),
A.A. Ivashura², PhD (Agr.)***

¹ National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (Kharkiv)

² Simon Kuznets Kharkov National University of Economics (Kharkiv)

³ PSC «Druzhkovka Refractory Plant» (Druzhkivka)

Композиційний матеріали – це матеріали нового покоління, які за рахунок унікальних складу та властивостей можуть використовуватися в самих різних сферах: авіації, космічній техніці, автомобілебудуванні, гірничій промисловості, металургії, будівництві та інше.

Система $MgO - Al_2O_3 - TiO_2 - FeO$ може бути основою для створення різноманітних композиційних матеріалів з заданим складом та унікальними властивостями. В цій системі термодинамічно стабільними фазами є MgO , Al_2O_3 , TiO_2 , FeO , $MgAl_2O_4$ (алюмомагnezіальна шпінель), $FeAl_2O_4$ (герциніт), Fe_2TiO_4 (ульвошпінель), $FeTi_2O_5$ (псевдобрукіт), $MgTiO_3$ (гейкеліт), Mg_2TiO_4 (кванділіт), $MgTi_2O_5$ (карроїт), $FeTiO_3$ (ільменіт), Al_2TiO_5 (тіаліт). MgO та Al_2O_3 є основою для створення низки матеріалів з цінними властивостями.

В промисловості MgO використовують для виробництва вогнетривів, цементів, очистки нафтопродуктів, як наповнювач під час виробництва резини. Цінні властивості оксиду алюмінію забезпечують йому стійкий попит в різних галузях промислового виробництва. TiO_2 та FeO використовують в якості модифікаторів під час виробництва матеріалів різного призначення для підвищення фізико-технічних та експлуатаційних характеристик.

Цінним компонентом системи є титанат алюмінію Al_2TiO_5 (тіаліт), але його використовують з матеріалами, які з ним утворюють тверді розчини або сполуки, наприклад, $MgTi_2O_5$ (карроїт). Ці композиційні матеріали мають високу температуру плавлення, високу хімічну стійкість до кислого середовища і силікатних розплавів.

Титанат магнію (гейкеліт) є основним неорганічним діелектричним матеріалом з чудовими діелектричними властивостями.

Особливу увагу в системі MgO – Al₂O₃ – TiO₂ – FeO привертають шпінелі різного складу (табл. 1): MgAl₂O₄ (алюмомагнезіальна шпінель), FeAl₂O₄ (герцинит), Fe₂TiO₄ (ульвошпінель) та Mg₂TiO₄ (кванділіт).

Таблиця 1. Характеристика структури та властивості шпінельних фаз [1]

№	Фаза	Кристалічна решітка	Тип решітки	Щільність, г/см ³	T _{плавлення} , К	ТКЛР, К ⁻¹
1	MgAl ₂ O ₄	кубічна	шпінелі	3,58	2378	8,0 · 10 ⁻⁶
2	FeAl ₂ O ₄	кубічна	шпінелі	4,39	2053	9,0 · 10 ⁻⁶
3	Fe ₂ TiO ₄	кубічна	шпінелі	4,82	1668	–
4	Mg ₂ TiO ₄	кубічна	шпінелі	3,53	2005	11,2 · 10 ⁻⁶

Всі ці фази мають аналогічну кристалічну структуру шпінелі (табл. 1). MgAl₂O₄ та FeAl₂O₄ ще називають нормальними шпінелями, а Fe₂TiO₄ і Mg₂TiO₄ оберненими. Характерною особливістю сполук цього класу є здатність утворювати тверді розчини заміщення. Сполуки групи шпінелей утворюють широкий діапазон твердих розчинів, а з підвищенням температури область їх існування підвищується. Все це дозволяє використовувати шпінелі як модифікатори у виробництві композиційних матеріалів різного призначення для підвищення їх експлуатаційних характеристик.

Раніше проведені термодинамічні дослідження системи MgO – Al₂O₃ – TiO₂ – FeO [2] показали складність будови цієї системи. Вище температури 1141 К незмінними залишаються елементарні тетраедри: MgO – FeO – Mg₂TiO₄ – MgAl₂O₄, FeAl₂O₄ – Mg₂TiO₄ – FeO – Fe₂TiO₄, FeAl₂O₄ – Mg₂TiO₄ – MgAl₂O₄ – FeO та FeAl₂O₄ – MgTiO₃ – MgAl₂O₄ – Al₂O₃, до складу яких входять шпінельні фази.

У докладі ретельно розглянуті основні характеристики шпінелей системи MgO – Al₂O₃ – TiO₂ – FeO: MgAl₂O₄ (алюмомагнезіальна шпінель), FeAl₂O₄ (герцинит), Fe₂TiO₄ (ульвошпінель) та Mg₂TiO₄ (кванділіт). Приводиться термодинамічний аналіз співіснування різних видів шпінелей та наведено особливості фазоутворення цих шпінелей. Надано рекомендації щодо області застосування наведених шпінелей. Проаналізовано технологічні принципи створення периклазошпінельних композитів з термопластичною матрицею, що надає матеріалам адаптивні властивості, особливо, стійкість до циклічних змін температури з високим градієнтом.

[1] Бережной А. С. Многокомпонентные системы окислов. Киев: Издательство «Наукова думка», 1970. 544 с

[2] Borisenko O., Logvinkov S., Shabanova G., Mirgorod O. Thermodynamics of Solid-Phase Exchange Reactions Limiting the Subsolidus Structure of the System MgO – Al₂O₃ – FeO – TiO₂. Materials Science Forum. 2021. Vol. 1038. P. 177–184. DOI: <https://doi.org/10.4028/www.scientific.net/MSF.1038.177>.